

7. Melnychuk T. I. Simeine vykhovannia yak odyz iz chynnykyv ekonomichnoi sotsializatsii ditei starshoho doshkilnogo viku / T. I. Melnychuk // Psykholohichniy chasopys: zbirnyk naukovykh prats / za red. S. D. Maksymenka. – №3(7). – vyp.7. – Kyiv: Instytutu psykholohii imeni H.S. Kostiuka Natsionalnoi akademii pedahohichnykh nauk Ukrainy, 2017. – s. 120-131 [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu – <http://ua.appsyjournal.com/issue/3/> – 0,5 d.a.

8. Moskalenko V. Sotsialna psykholohiia : pidruchnyk. / V.V. Moskalenko Vydannia 2-he, vypravlene ta dopovnene – K.: Tsentri uchbovoi literatury, 2008. – 688

9. Sotsialno-psykholohichne zabezpechennia ekonomichnoi sotsializatsii molodi: monohrafiia [Elektronnyi resurs / N.M. Dembytska, I.K. Zubiashvili, O.V. Lavrenko, T.I. Melnychuk]; (za red. N.M. Dembytskoi) – K.: Instytut psykholohii imeni H.S. Kostiuka NAPN Ukrainy, 2018. 346s.

10. Fitsula M. M. Pedahohika : navch. posib. / M. M. Fitsula. – [3-tie vyd., stereotyp.I. – K. : Akademyvdav, 2009. – s. 89. 560 s.

11. Iafyzova R. Y., Nychyporenko L. K. Ekonomycheskaia sotsyalyzatsiia starshykh doshkolnykov: formyrovanye predstavleni u detei o tsehnosti deneh // Uchynye zapysky ZabH U. 2019. Tom. 14, № 2

T. Melnychuk. Economic socialization peculiarity of the child in the family area. *The article outlines the general socio-psychological problems of economic socialization of the child in the family area. The essence and peculiarities of relationships in the family, forming a socializing space for further economic upbringing of the child, were revealed. The factors of the influence of interpersonal relations in the family on the economic socialization of the preschool child were outlined. The essence of labor, consumer and actually economic socialization of the child was revealed. It is noted that the economic upbringing of the child in the family space, the formation of its economic culture and economic consciousness in the future significantly affect the formation of a socially active and self-sufficient personality.*

Keywords: *economic socialization of the child, family relations, preschool age, factors of economic socialization of preschool children.*

УДК 159.9.078

С.О. Мирошниченко

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК СВІТОСПРИЙНЯТТЯ ПРАКТИЧНИХ ПСИХОЛОГІВ ЗІ СКЛАДНИМИ ЖИТТЄВИМИ СИТУАЦІЯМИ

С.О. Мирошниченко *Взаємозв'язок світосприйняття практичних психологів зі складними життєвими ситуаціями.* У статті здійснено аналіз поняття "складних життєвих ситуацій" та особливості світосприйняття практичними психологами актуальної дійсності. Описані характерис-

тики особистості, які допомагають подолати складні життєві ситуації. Наведені приклади скрутних ситуацій, з якими стикаються практичні психологи в особистому житті. Подані результати емпіричного дослідження, у яких зазначено, який тип світосприйняття співвідноситься з певним типом складної життєвої ситуації. Виділені характеристики особистості, які виходять на перший план при інтерпретації ситуацій з точки зору особистого світосприйняття.

Ключові слова: складна життєва ситуація, світосприйняття, особистість, активність, прийняття рішень.

С.А. Мирошніченко. Взаимосвязь мировосприятия практических психологов со сложными жизненными ситуациями. В статье осуществлен анализ понятия "сложные жизненные ситуации" и особенности мировосприятия практическими психологами актуальной действительности. Описаны характеристики личности, которые помогают преодолеть сложные жизненные ситуации. Приведены примеры сложных ситуаций, с какими сталкиваются практические психологи в личной жизни. Представлены результаты эмпирического исследования, в которых обозначено, какой тип мировосприятия соотносится с конкретным типом сложной жизненной ситуации. Выделены характеристики личности, которые выходят на передний план при интерпретации ситуаций с точки зрения личностного мировосприятия.

Ключевые слова: сложная жизненная ситуация, мировосприятие, личность, активность, принятие решений.

Постановка проблеми. В сучасній літературі багато уваги приділяється особливостям формування особистості психолога професіонала у тій чи іншій галузі. Часом науковці здійснюють свої лонгитюдні дослідження на студентах, розглядаючи особливості формування майбутньої компетентності через призму процесу навчання у середовищі закладу вищої освіти. Результати таких досліджень загалом мають за мету – виявити рівень вираженості тієї чи іншої особистісної характеристики та спрогнозувати її подальший розвиток. На нашу думку, слід розглянути одну з головних суб'єктивних умов, яка впливає на використання практичним психологом особистісних характеристик, а саме – особисте сприйняття складних життєвих ситуацій практичними психологами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сучасному етапі розвитку теорії та практики проблема сприйняття та подолання складних життєвих ситуацій особистістю розглянута з різних сторін, серед яких можна відзначити: відображення активності у відносинах (Н.Б. Парфенова, Т.М. Титаренко); проблема використання життєвої компетентності (Л. Лисогор, Л.В. Сохань, А.М. Большакова, В.М. Ямницький); хронотоп (М.М. Бахтін, Ф.Є. Василюк), вчинкова активність (Г.О. Балл, В.А. Роме-нець, П.А. М'ясоїд, В.О. Татенко, М.С. Гусельцева, К. Муздибаєв), вибір між мотивами діяльності (В.В. Столін), прийняття рішень (В.В. Петухов, М.О. Чумакова), механізми захисту (З. Фрейд, К. Хорні), стратегії опано-

вуючої поведінки (О.Г. Суркова, О.А. Белан), спрямованість особистості (О.В. Ковалевська). Усі ці перераховані точки зору допомагають зрозуміти те, як особистість може знаходити вихід з тієї чи іншої ситуації, які інструменти буде використовувати для прийняття рішень.

Мета статті. Теоретично проаналізувати та практично перевірити особливості сприйняття складних життєвих ситуацій практичними психологами.

Основні результати дослідження. Сама ситуація може являти собою систему зовнішніх та внутрішніх умов, що спрямовуються на суб'єктів навколишньої дійсності, проявляються у різних схемах поведінки та переживаннях та активізують внутрішньоособистісну активність. У даному випадку ситуацію можна охарактеризувати з точки зору складності, зокрема, проблемності, важкості та невизначеності. Саме складна життєва ситуація є середовищем прояву єдності внутрішнього та зовнішнього світів особистості у вигляді активності [7, 8, 10].

Головною темою для обговорення складної життєвої ситуації виступають питання навичок використання знань людиною на практиці у вигляді життєвої компетенції [5]. При актуалізації життєвої компетенції особистість використовує: особисті знання, здібності та здатності прогнозування, особистий досвід та життєві досягнення [4;12]. У сучасних дослідженнях вказується на те, що особи, які мають високий рівень розвитку таких навичок, схильні до аскетичної поведінки [1]. Виходячи з цих досліджень, важливими компонентами особистості виділяють: здатність вільно орієнтуватися у складних життєвих ситуаціях, вміння раціонально оцінити подальший вибір, передбачуваний ризик і не боятись ризикувати, антиципувати наслідки особистих дій, саморегулювати себе після складних життєвих ситуацій [11].

Розв'язання складної життєвої ситуації може бути пов'язано не тільки з особистісними навичками та характеристиками особистості, а й з тим, як актуальна ситуація сприймається самою людиною. Кожна ситуація може містити складності зі сторони оточуючої дійсності за відсутності інструментальної можливості прийняти рішення до дії. У свою чергу, внутрішньо суб'єктивна складова відображає те, як усвідомлюються особистістю її можливості до початку дій в актуальній дійсності. Відображення таких тверджень можна знайти у роботах Ф.Ю. Василюка. Він підкреслював, що існують ситуації, які об'єднують в собі сприйняття особистістю об'єктивних умов зовнішнього світу та суб'єктивних переживань – внутрішнього всесвіту. Завдяки цьому визначаються такі співвідношення світів: зовнішній легкий та внутрішній простий; зовнішній важкий та внутрішній простий; зовнішній важкий та внутрішній простий; зовнішній важкий та внутрішній складний [2].

Перший тип світосприйняття характеризується відсутністю діяльності між потребою та предметом. Навколишня дійсність характеризується відсутністю надлишків та недоліків. Під час такого типу світосприйняття людина заповнює своє минуле, теперішнє та майбутнє за допомогою актуальної потреби та домінуючого емоційного стану.

Другий тип відображає сприйняття зовнішнього з боку важкого та усвідомлення внутрішнього з точки зору простоти. Внутрішній вимір у даному випадку являє собою початок певної дії особистості, тому що для особистості більш важлива зовнішня поведінкова ситуація, яка, у свою чергу, створює умови для активності. Діяльність особистості спрямована на досягнення предмету потреби у майбутньому [2]. Ставлення до оточення зі сторони простоти свого внутрішнього виміру відображає відсутність перспектив особистісного розвитку, наявних ставлень до всесвіту та відсутність можливості їх співвідношення, сумарності, порівняння, спланованості їх реалізації. Простота внутрішнього виміру спрощує ставлення до зовнішнього у контексті користі або шкоди потреби, що досягається. На операційному рівні діяльність особистість намагається досягти своєї потреби, ставлячи та відповідаючи на питання: "Як це можна зробити та досягнути?"

У третьому типі зовнішній світ сприймається як легкий, а внутрішній – як складний. Особистість при даному світосприйнятті керується принципом цінності. Сама діяльність на своєму початку зводиться до мети, тобто зовнішні труднощі не сприймаються як такі, що можуть заважати її досягненню. Діяльність суб'єкта характеризується послідовністю прояву її виконання, що є, у свою чергу, проявом структурності у прийнятті рішень. В ситуації вибору важливим є елемент визнання відповідальності або її перекладення особистістю так, щоб існуючі альтернативи, які виникають в складних ситуаціях, підпорядковувались вже існуючим цінностям. Так формується свідомість, у якій є певна система цінностей, яка в ситуації вибору підводить альтернативи під одну ціннісну основу, у цьому разі кожна альтернатива отримує свою оцінку, і та, яка оцінюється вище, – обирається. До складних ситуацій цього типу належить конфліктна ситуація у вигляді вибору однієї з декількох життєвих позицій та ситуація фрустрації, яка являє собою неможливість реалізації своєї потреби внаслідок зникнення предмету, за допомогою якого вона задовольняється [2]. Отже, можна сказати, що для даного типу світосприйняття характерна наявність моральної саморегуляції.

Четвертий тип світосприйняття – зовнішній важкий та внутрішній складний. Головний принцип, яким керується особистість, це – творчість. За допомогою цього принципу особистість спроможна самоудосконалюватися, що допомагає практично використовувати особисті вміння та навички у важкому та складному світах. Робота над собою в даному випадку

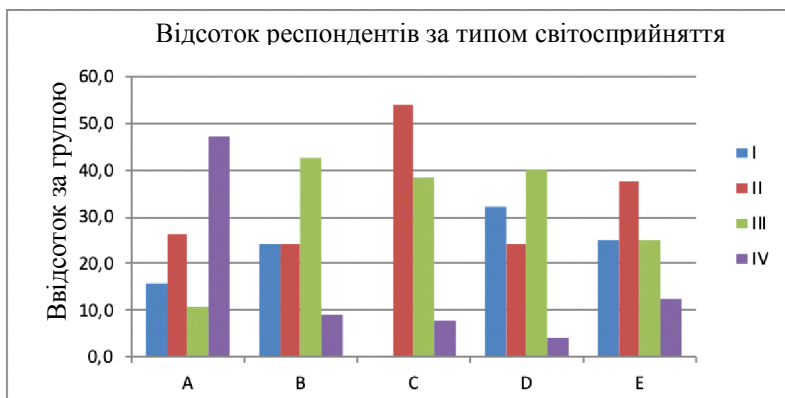
ку протікає за допомогою новоутворення – волі, яка, у свою чергу, визначається як боротьба мотивів. Воля є показником цілісної особистості суб'єкта, тому що вона сприяє реалізації життєвого задуму, захищаючи інтереси діяльності згідно вільного рішення свідомості, яке, у свою чергу, спирається на життєвий задум.

Практичний психолог у своїй повсякденній діяльності стикається з різними ситуаціями, серед них труднощі: професійного характеру; сімейних відносин; саморозвитку та самоідентифікації. При суб'єкт-суб'єктній взаємодії виникають труднощі міжособистісного розуміння, адекватного сприйняття іншого суб'єкта, розуміння його цілей і мотивів, усвідомлення сутності психологічних дій, інтерпретації емоційної складової співрозмовника [6].

Серед складних життєвих ситуацій практичний психолог зустрічає ситуації, в яких активізуються індивідуальні риси особистості. Така життєва ситуація являє собою усвідомлення практичним психологом обставин своєї життєдіяльності, в які входять риси власної особистості й суб'єктивне відображення навколишнього середовища та розуміння неусвідомлених обставин, які впливають на особистість об'єктивно [6]. Саме в таких випадках при побудові анамнезу необхідно приділяти увагу соціальним чинникам та особливостям поведінки серед інших. Тобто, практичний психолог, рефлексивно розглядаючи свою особистість у контексті суб'єктивного сприймання своєї життєвої ситуації, може прийняти рішення до подальших дій через вчинкову призму погляду на себе [3; 9].

Спираючись на зазначене вище, складну життєву ситуацію можна визначити як ту, у якій вмикається рефлексивний процес сприйняття практичним психологом суб'єктивних та об'єктивних умов особистої актуальної ситуації, стилів опанування та механізмів захисту з подальшим прийняттям рішення, яке тягне усвідомлення особистісної відповідальності в контексті творчої активності у процесі самовдосконалення. Отже, слід зазначити те, що для нас складна життєва ситуація відображає суб'єктивне ставлення до неї особистості, яка потрапила в цю ситуацію. Ми вважаємо, що в дослідженні професійного мислення важливим фактором є особливості світосприйняття практичними психологами актуальної дійсності.

В нашому дослідженні взяло участь 125 респондентів, яким було запропоновано відповісти на питання анкети щодо визначення актуального світосприйняття. Група респондентів була об'єднана у міні-групи за критерієм акцентуацій на складні життєві ситуації. В результаті ми отримали п'ять груп: група "А" включала респондентів з акцентом на складні життєві ситуації, пов'язані з "Саморозвитком"; група "В" – з "Сім'єю"; група "С" – з "Захистом"; група "D" – з "Фінансами"; група "Е" – зі "Здоров'ям" (рис. 1).

Рис. 1. Співвідношення типу світосприйняття з типом складної життєвої ситуації

У представників групи "А" виявилася акцентуація на четвертий тип світосприйняття, а саме – "важкий зовнішній та складний внутрішній" – 47,4 % (18 випадків) респондентів. Характеризуючи респондентів даної групи в контексті складних життєвих ситуації, можна зазначити, що вони будуть витрачати багато часу на самовдосконалення, яке дасть їм інструмент боротьби з зовнішніми та внутрішніми труднощами.

Першим типом світосприйняття володіють 15,8% (6 випадків) респондентів, і вони характеризуються як ті, хто намагаються вдосконалити себе заради особистісного спокою або втіхи, тому що вони не здатні використовувати свої знання у боротьбі з труднощами, яких вони, у свою чергу, неспроможні бачити. Акцентуація на "зовнішньо важкий та внутрішньо легкий" тип світосприйняття виявилася у 26,3% (3 випадків) респондентів, вона вказує на те, що вони не доводять свої уміння до рівня навичок, тобто, вважаючи зовнішнє оточення важким до подолання, професійні знання не будуть вагомим інструментом до подолання труднощів і можуть призводити до прийняття емоційних рішень.

Третім типом світосприйняття володіють 10,5% (4 випадки) респондентів, які будуть прораховувати кожний крок у прийнятті рішень з використанням особистого професійного мислення. Також у цих респондентів будуть вироблятися постійні цінності, пов'язані з особистою професійною діяльністю, що надалі може привести їх до використання позиції наставника для майбутніх фахівців.

У групі "В" домінуючий тип світосприйняття – "зовнішній легкий та внутрішній складний", який виявився у 42,4% (14 випадків) респондентів. Представникам даної групи притаманно виробляти велику кількість жит-

тевих принципів, які допомагають приймати рішення у складних життєвих ситуаціях. Беручи до уваги те, що ця група сформована за допомогою типу складних життєвих ситуацій в галузі "Сім'я", можна стверджувати, що ці респонденти активно використовують свої професійні знання та прагнуть приймати рішення за допомогою шаблонів-цінностей, водночас практично використовуючи особисті знання у психології. Перший тип світосприйняття притаманний 24,2% (8 випадків) респондентів і визначає їх як тих, хто не переймається конструктивним прийняттям рішень, тому що вони нівелюють свою участь у проблемних ситуаціях, констатуючи тільки наявність самої проблеми у відносинах "Сім'я". Що стосується представників другого типу світосприйняття, які налічували 24,2% (8 випадків) респондентів, то слід зазначити, що їм притаманна поведінкова реакція на ситуацію, тобто вони схильні йти на компроміси, жертвуючи особистими бажаннями та інтересами заради вирішення проблеми. Останній тип світосприйняття проявляється у 9,1% (3 випадках) респондентів. Саме ці психологи найбільше працюють над особистими навичками у вирішенні труднощів в галузі "Сім'я". Ефективність прийняття рішень залежить від того, на якому рівні виражені професійні особистісні характеристики респондентів, тим самим приймаючи відповідальність за свої дії та дії інших суб'єктів актуальної складної життєвої ситуації.

У групі "С" найбільш виражений "зовнішній важкий та внутрішній легкий" тип світосприйняття і виявився він у 53,8 % (7 випадків) респондентів. Беручи до уваги те, що ця група сформована за відношенням "Захист", то ці респонденти будуть використовувати механізми захисту, які деструктивно впливатимуть на міжособистісні відносини у сім'ї й прийняття рішень буде мати скоріш емоційний характер, ніж когнітивний. Респонденти, у яких виявився тип світосприйняття "зовнішній легкий та внутрішній складний" (це у 38,5% (5 випадків) респондентів), схильні використовувати поведінку, яка буде закривати людину у її думках та роздумах, що не сприятиме прийняттю конструктивних рішень у складних життєвих ситуаціях. Щодо власників "зовнішнього важкого та внутрішнього складного" виміру, а це 7,7% (1 випадок) респондентів, то їм притаманно удосконалювати важкість вже чинної ситуації за допомогою особистого складного погляду на реальність, що буде погіршувати їх стосунки з іншими людьми.

Група зі спрямованістю на складні життєві ситуації у відносинах "Фінанси" має більшу кількість респондентів у сприйнятті актуальної дійсності з боку "зовнішнього легкого та внутрішнього складного" світосприйняття – 40% (10 випадків). Психологи з таким типом світосприйняття схильні перекладати відповідальність на інших за труднощі у фінансових питаннях. Прийняття рішень проходить за допомогою вже сформованих

цінностей, між якими і робиться вибір. Саме ці представники будуть найчастіше стикатись з конфліктними та фрустраційними ситуаціями. Світосприйняття типу "зовнішній легкий та внутрішньо простий" зустрічається у 32% (8 випадків) респондентів, які схильні констатувати наявність особистих труднощів у фінансових питаннях та відсутність внутрішньоособистісної активності до їх подолання. Наступні 24% (6 випадків) респондентів при виникненні складної ситуації з фінансами схильні зразу діяти і їх поведінка регулюється за допомогою ситуації, що постійно змінюється. Останньому типу світосприйняття, представників якого нараховується 4% (1 випадок), характерно усвідомлення труднощів у фінансовій сфері, пошук нестандартних та нових шляхів вирішення актуальної складної життєвої ситуації.

Остання група "Е" сформована навколо труднощів стосовно "Здоров'я". Домінуючим типом світосприйняття є "зовнішній важкий та внутрішній легкий", представниками якого є 37,5% (6 випадків) респондентів, які починають діяти, коли виникає скрутна ситуація, і вони починають перебудовувати перспективу, але в даному випадку у них повністю відсутнє самовдосконалення. Респонденти, яких налічується 25% (4 випадки), схильні не перейматися в скрутних ситуаціях, пов'язаних зі здоров'ям, вони очікують розв'язання проблеми без особистої участі. Зовсім протилежне ставлення до проблем, пов'язаних зі здоров'ям, мають 25% (4 випадки) респондентів зі світосприйняттям "зовнішній легкий та внутрішній складний". Цей тип дає психологам можливість сформувати певний перелік цінностей у галузі здоров'я, що надалі формує самосвідомість, зорієнтовану приділяти увагу здоров'ю у кожному проблемному питанні. Тільки 12,5% (2 випадки) респондентів спроможні до самобудови у питаннях здоров'я, саме тут вони роблять вибір за допомогою волі. Для цих респондентів важливо постійно удосконалювати особисті знання та навички, щоб у майбутньому можна було швидко прийняти рішення до дії й тим самим вийти зі складної життєвої ситуації.

Висновки. Актуальна для особистості скрутна ситуація може інтерпретуватись як складна або як важка. І те, якою їй бути, вирішує сам учасник. Складна життєва ситуація відноситься до розуміння актуальної ситуації з точки зору використання інструментальної функції психіки, тобто спроможності суб'єкта використовувати свої особисті характеристики для прийняття рішення діяти. Важка ситуація відноситься більше до ситуації відсутності можливості легко використовувати інструменти подолання створених труднощів. Ми вважаємо, що при інтерпретуванні скрутних ситуацій треба в першу чергу звертати увагу на тип світосприйняття особистості. Світосприйняття є важливим середовищем активізації професійного мислення практичного психолога та фактором прийняття рішень.

Перспективи подальших досліджень. Отримані дані будуть використані в дослідженні особливостей використання елементів професійного мислення практичних психологів з прийняття рішень у складних життєвих ситуаціях.

Список використаних джерел

1. Большакова А. М. Життєтворчі здібності як особистісний потенціал подолання складних життєвих ситуацій. Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. "Психологія". 2013. Вип. 45(2). С. 5-14.
2. Василюк, Ф.Е. Психология переживания [Текст]. Москва: МГУ, 1984. 240 с.
3. Григорьева М.В. Психология труда: конспект лекций. Москва: Высшее образование, 2006. 192с.
4. Життєві кризи особистості : методичний посібник : у 2 ч. / Ред. рада: В. М. Доній, Г. М. Несен, Л. В. Сохань, І. Г. Єрмаков та ін. – Київ: ІЗМН, 1998. 392 с.
5. Лисогор Л. Життєва компетентність як умова самореалізації особистості. Психолого-педагогічні проблеми сільської школи. 2013. № 47. С. 143-147. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Ppps_2013_47_24.pdf
6. Панок В. Основи практичної психології / В. Панок, Т. Титаренко: Підручник. – Київ : Либідь 1999. 536 с.
7. Парфенова Н.Б. О подходах к классификации и диагностики жизненных ситуаций. / Н.Б. Парфенова. Вестник Псковского государственного педагогического университета. 2009. № 9. С. 109-117. URL: http://pskgu.ru/projects/pgu/storage/ppn/wgpgpu09/wgpgpu_09_15.pdf
8. Роменец В. А. Вибір у критичній ситуації. Основи психології: підручник За загальною редакцією О. В. Киричука, В. А. Роменця. Київ: "Либідь", 1995. 630 с.
9. Сохань Л.В. Искусство жизнетворчества. Предназначение. Жизнетворчество. Судьба: Социологические очерки, социально-психологические эссе, интервью, глоссарий. Киев: Издательский Дом Дмитрия Бураго, 2010. 576 с.
10. Титаренко Т.М. Вчинок екзистенції. Основи психології: підручник / За ред. О.В. Киричука, А.В. Роменця. 4-е вид., стереотип. К.: Либідь, 1999. С. 556-573.
11. Ямницький В. Життєтворчість як психологічна категорія. Науково-практичний журнал Південного наукового центру АПН України "Наука й освіта". № 3-4. Одеса, 2002. С. 61-64.
12. Життєві кризи особистості: науково-методичний посібник: у 2 частинах Ч. 1. Психологія життєвих криз особистості / Ред. рада: В. М. Доній, Г. Н. Гесен, Н. В. Сохань, І. Г. Єрмаков та ін. Київ: ІЗМН, 1998. 360 с.

Spisok vykorystanykh dzherel

1. Bolshakova A. M. (2013). Zhyttietvorchi zdibnosti yak osobystisnyi potentsial podolannia skladnykh zhyttievyykh sytuatsii [Life creative abilities as a personal potential to overcome difficult life situations]. Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni H. S. Skovorody – Bulletin of the Kharkiv National Pedagogical University named after G. S. Skovoroda, Vol. 45,1, 5-14.
2. Vasyliuk, F.E. (1984). Psykholohyia perezhyvanyia [Psychology of excitement]. Moscow: MNU. [in Russian].
3. Hryhoreva M.V. (2006) Psykholohyia truda: konspekt lektsyi. [Labor psychology: lecture notes]. Moscow: Higher education. [in Russian].
4. Donii V. M., & Nesen H.M. (1998). Zhyttievi kryzy osobystosti: metodychnyi posibnyk [Life Crises of Personality: Methodological Manual]. Kiev.
5. Lysohor L. (2013). Zhyttieva kompetentnist yak umova samorealizatsii osobystosti [Vital competence as a condition of personalitie's self-realization]. Psykholoho-pedahohichni problemy silskoi shkoly – Psychological-pedagogical problems of rural school. Vol. 47, 143-147. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Ppps_2013_47_24.pdf
6. Paniuk V., & Tytarenko T. (1999). Osnovy praktychnoi psykholohii [Fundamentals of practical psychology]. Kiev: Lybid.
7. Parfenova N.B. (2009). O podkhodakh k klasyfikatsiyi y dyahnostyky zhyznennykh situatsiyi [Approaches to classification and diagnostics of life situations]. Vestnik Pskovskogo gosudarstvennogo pedagogicheskogo universiteta – Bulletin of the Pskov State Pedagogical University. Vol. 9, 109-117. Retrieved from http://pskgu.ru/projects/pgu/storage/ppn/wgpgpu09/wgpgpu_09_15.pdf
8. Romenets V. A. (1995). Vybir u krytychnii situatsii [The choice is in a critical situation]. Kiev: Lybid.
9. Sokhan L.B. (2010). Yskusstvo zhyznetvorchestva. Prednaznachenye. Zhyznetvorchestvo. Sudba: Sotsyolohycheskye ocherky, sotsyalnopsykholohycheskye esse, ynterviu, hlossaryi [The art of life creation. Purpose Life Creativity. Fate: Sociological essays, social and psychological essays, interviews, glossary]. Kiev: Publishing House Dmitry Burago.
10. Tytarenko T.M. (1999). Vchynok ekzystentsii [The act of existence]. Kiev: Lybid.
11. Iamnytskyi V. (2002). Zhyttietvorchist yak psykholohichna katehoriia [Life as a psychological category]. Naukovo-praktychnyi zhurnal Pivdennoho naukovoho tsentru APN Ukrainy "Nauka y osvita" [The Southern Scientific Center's Scientific and practical journal of the Pedagogical Sciences Academy of Ukraine "Science and Education"]. Vol. 3-4, 61-64.

12. Donii V. M., & Hesen H. N. (1998). Zhyttievi kryzy osobystosti: naukovo-metodychnyi posibnyk [Life Crises of Personality: Scientific and Methodical Manual]. Kiev.

S.O. Miroshnichenko. The interrelation of practical psychologists' worldview with their difficult life situations. The article analyzes the concept of "Difficult life situations" which is dependent with the practical psychologists' personal worldview of. Personality characteristics are described that help to overcome difficult life situations. Examples of difficult situations that practical psychologists face in their personal life are also given. The empirical studies results are described, which says what type of worldview is relate to a specific type of complex life situation. Personality characteristics that come to the fore in interpreting situations from the viewpoint of personal world perception are highlighted.

The article states that the situation is a condition for activating the individuals' internal activity. It is also indicated on the use of competence in the form of the ability to freely navigate in difficult life situations, be able to rationally evaluate further choice, predictable risk and not to be afraid to take risks, anticipate the consequences of personal actions, to be able self-regulate after difficult life situations.

Various characteristics of complex and difficult life situations are given which is depend on the psychological orientation of the subject. Characterization of four types of worldviews is also given. Among them, there are: external easy and the internal simple; external hard and internal simple; external easy and internal difficult; external heavy and internal difficult.

Keywords: difficult life situation, worldview, personality, activity, decision making.

Отримано: 10.06.2019

УДК 925:159.923

Н.О. Михальчук, Л.Л. Примачок

ПСИХОЛОГІЧНІ ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ КОМПЕНСАТОРНИХ РЕАКЦІЙ ПАЦІЄНТА У ВИПАДКУ ПРОВЕДЕННЯ ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ХВОРИХ З ІШЕМІЧНИМ ІНСУЛЬТОМ

Н.О. Михальчук, Л.Л. Примачок. Психологічні принципи формування компенсаторних реакцій пацієнта у випадку проведення фізичної реабілітації хворих з ішемічним інсультом. У статті виокремлено психологічні особливості корекції психомоторних розладів у хворих з ішемічним інсультом. Запропоновано психологічні принципи формування загальних компенсаторних реакцій пацієнта у випадку проведення фізичної реабілітації хворих з ішемічним інсультом, а саме: 1) принцип актуалізації дефекту; 2) принцип прогресивної мобілізації компенсаторних механізмів психомоторної діяльності; 3) принцип безперервного зворотного концентрування компенсаторних механізмів психіки особистості; 4) принцип санкціонування компенса-